

A

B

C

D

E

F

G

H

I

J

K

L

Ł

M

N

O

P

R

S

T

U

V

W

X

Y

Z

Nr

6061

1. Obiekt

ZAMEK KRZYŻACKI, OB. RUINY

2. Czas powstania

1343 - 1359

3. Miejscowość

BRATIAN

11. Zdjęcia, rzut, przekrój, sytuacja, orientacja

1. Zachowany 20 m fragment muru.

2. Fragment baszty, widok od strony południowej.

4. Adres

Bratian

13 - 300 Nowe Miasto Lubawskie

nr hipoteczny dz. nr 254/10

5. Przynależność administracyjna

województwo warmińsko-mazurskie

gmina Nowe Miasto Lubawskie

mw. NOWOMIEJSKI

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Brathean

7. Przynależność administracyjna

przed 1 IV 1975

województwo olsztyńskie

powiat Nowe Miasto Lubawskie

8. Właściciel i jego adres

"MŁYN BRATA JANA"

Bratian

13 - 300 Nowe Miasto Lubawskie

9. Użytkownik i jego adres

nie ma

10. Rejestr zabytków

Nr 381 data

18.07.1961



Sytuacja. Ruiny zamku położone są w miejscowości Bratian, przy ujściu rzeki Wel do Drwęcy. Pozostałość północno – zachodniej baszty znajduje się na wyspie położonej w korycie rzeki Wel, drugi zachowany fragment muru znajduje się na półwyspie, w kierunku północnym od zabudowań zespołu młyńskiego.

Materiał, konstrukcja i rzut. Zachowany fragment ściany na linii wschód – zachód, o długości 20 m i grubości 1 m, w najwyższym miejscu mur zachowany do wysokości 3 m nad poziomem gruntu. Lico muru z nieobrobionego kamienia polnego, spoinowane zaprawą wapienną z drobnymi otoczakami; wypełnienie muru gruzem ceglanym i drobnymi kamieniami w zaprawie wapiennej. Drugi zachowany fragment murów, znajduje się na sztucznie utworzonej w XIX w. wyspie, która powstała poprzez skorygowanie koryta rzeki Wel. Są to pozostałości okrągłej baszty o średnicy ok. 8 m i grubości zachowanego muru ok. 0,7 m; zachowany do wysokości 1,8 m. Mur wzniesiony z cegły ceramicznej pełnej, na zaprawie wapiennej. Lico muru uległo silnej destrukcji, wątek nie czytelny.

Bratyan, Brethean, Bratjahn – niegdyś zamek krzyżacki na ziemi lubawskiej, zbudowany w rozwidleniu rzeki Wel, u jej ujścia do Drwęcy, w latach 1343 – 1359. Stanowił jedno z ogniw w łańcuchu umocnień broniących przepraw przez Drwęcę – od 1359 siedziba wójtów zakonnych. Pierwotne założenie obejmowało obszerne przedzamcze z folwarkiem oraz w części północno-wschodniej zamek właściwy – czteroskrzydłowy, z cylindrycznymi basztami w narożnikach, wysuniętymi przed lico murów. W 1466 przyznany Polsce, od 1472 siedziba starostwa niegrodowego; w latach 1522-1772 starostwo znajdowało się w dzierżawie rodzin szlacheckich Wilkanowskich, Mieczwińskich, Działyńskich, Zamojskich i Czapskich. Po zaborze przez Prusy w 1772 – siedziba miejscowego zarządu domeny państwowej. Od 1785 systematycznie postępowała rozbiórka murów obwodowych oraz samego zamku z wyjątkiem skrzydła głównego z kaplicą, użytkowaną przez ewangelików. Materiał z rozbiórki wykorzystano m.in. do budowy franciszkańskiego kościoła w Łąkach Bratiańskich.

14. Kubatura nie ma	15. Powierzchnia użytkowa nie ma	16. Przeznaczenie pierwotne administracyjno - mieszkalne	17. Użytkowanie obecne ruina
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja brak		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Fragmenty muru i baszty w stanie rozpadu.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Powstrzymanie procesów destrukcyjnych i zabezpieczenie w formie trwałej ruiny.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Biblioteka

1. Haftka M.; Zamki krzyżackie w Polsce. Szkice z dziejów., Malbork – Płock 1999, s. 54-58;
2. Heise J.; Die Bau- und Kunstdenkmäler des Kreises Löbau, Danzig 1895, s. 607-609;
3. Liek G.; Die Stadt Löbau in Westpreussen mit Berücksichtigung des Landes Löbau, Marienwerder 1892, s. 161-171;
4. Nowe Miasto. Z dziejów miasta i powiatu., Olsztyn 1963, s. 205-210;
5. Semrau A., Beiträge zu der Geschichte der Stadt Neumark, Marienwerder 1893, s. 12-14.

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

25. Opracował

tekst: dr Jerzy Sikorski, mgr Katarzyna Soczewica, dn. 10.10.2000 *K. Soczewica*

plany, rysunki mgr Katarzyna Soczewica, dn. 10.10.2000 *K. Soczewica*

zdjęcia fotograficzne mgr Katarzyna Soczewica, dn. 10.10.2000 *K. Soczewica*

miejsce przechowywania negatywów WO SOZ w OLSZTYNIE

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

1 wkładka

1. Miejscowość Bratian	4. Obiekt (nazwa jak w karcie) ZAMEK KRZYŻACKI, OB. RUINY	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego) 1. Teks c.d.
2. Gmina Nowe Miasto Lubawskie		
3. Województwo warmińsko-mazurskie c.d. pkt. 12.		

W 1829 r. teren zamkowy wielkości ok. 2,5 ha (w tym dziedziniec liczący 10 arów) W 1829 r. teren zamkowy wielkości ok. 2,5 ha (w tym dziedziniec liczący 10 arów)...sprzedany został w ręce prywatne. Właściciel Jakub Büttner dokonywał dalszej rozbiórki dla pozyskania i sprzedaży budulca. W 1833 mowa już tylko o „dawnym terenie zamkowym”, na którym były ogrody i pastwiska, a częściowo ruiny, które zamierzano usunąć. W latach 1860 – 1890 kolejnymi właścicielami tego terenu byli Tomasz Danielowski, Jakub Uniatowski i Józef Sepetowski. Według relacji prowincjonalnego konserwatora zabytków J. Heisego z 1882 r., dostęp na teren zamkowy istniał tylko od zachodu przez most na Drwęcy, gdzie pierwotnie był jeden z dwóch wjazdów na przedzamcze (drugi od południa). Istniały tu wówczas fundamenty kilku prostokątnych baszt w obrębie dawnych murów przedzamcza oraz fragment muru długości 20 m, przylegającego do południowo- wschodniej baszty na przedzamczu. Według opisu G. Lieka z 1890 r., istniały tu w stanie niewiele tylko zmienionym dawne stosunki wodne: Drwęca, Wel i wody stawu młyńskiego tworzyły półwysep (dawniej wyspę), na którym niegdyś stał zamek. Od strony wschodniej istniał młyn zamkowy. Fosa w swym stanie szczątkowym miała szerokość 30 m i długość 100 m. Zasypano ją m.in. na odcinku przed młynem, aby zmienić bieg rzeki Wel w stosunku do tego, jaki istniał w czasach krzyżackich. W miejscu dawnego dziedzińca zamkowego, po zdjęciu bruku, urządzono sad. Można było stwierdzić istnienie, w stanie szczątkowym, dwóch baszt cylindrycznych: północno-zachodniej o średnicy 8 m i wysokości 6 m oraz południowo-wschodniej o średnicy 6,5 m i wysokości 1,4 m. Po innych basztach pozostały wówczas czytelne jeszcze fundamenty. Zachował się ponadto 20 – metrowy odcinek muru wysokości 4 m i grubości 2 m, z trzema otworami strzelniczymi. Przy młynie od strony wschodniej założenia, w linii północ – południe biegł stary trakt. W ostatniej ćwierci XIX w. – według jednych autorów (1963) na fundamentach okrągłej baszty przedzamcza posadowiono młyn, według innych (1999) – młyn posadowiono na „dawnych urządzeniach do spiętrzania wody w fosach”, po ich odpowiedniej przebudowie.

Spis fotografii

1. Zachowany fragment baszty, widok od strony północnej
2. „Wnętrze” baszty

Wkładkę założył: Katarzyna Soczewica, 10.10.2000

Miejsce przechowywania negatywów: WO SOZ Olsztyn

Wzór ODZ 1995 r.



4.



2.